

Lamija Silajdžić, MA¹
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences
lamija.silajdzic@fpn.unsa.ba

UDK 070 (497.6)

Pregledni naučni rad

**NOVINARI I NOVINARSTVO:
PERCEPCIJA STUDENATA, NOVINARA I JAVNOSTI**

**JOURNALISTS AND JOURNALISM:
STUDENT, JOURNALIST AND THE PUBLIC PERCEPTION**

Sažetak

S obzirom na to da je novinarska profesija jedna od onih koje su konstantno pred očima javnosti, a da utječe na sve segmente društva, nužno je propitati na koje načine je percipirana u društvu. Iako se okolnosti u vezi sa novinarskom profesijom mijenjaju, ona ipak o(p)staje kao društveno nužna profesija koja je važna za sve građane, jer pronalazi, obrađuje i saopštava informacije važne za život svakog pojedinca u društvu. Ovaj rad ispituje stavove studenata komunikologije / novinarstva, novinara i javnosti o novinarstvu i ulozi novinara u društvu. Ovakav pristup odabran je kako bi se dobila što kompletnija slika o tome kakav je položaj novinara u bosanskohercegovačkom društvu, odnosno kakva je percepcija različitih subjekata o novinarskoj profesiji. S obzirom na to da novinarstvo ima veoma važno mjesto u društvu kao čuvar kapija ili četvrti stub vlasti, nužno je najprije održati njegov kredibilitet, a potom osvijestiti javnost da razumije značaj profesionalnog rada novinara za društvo. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da i studenti (budući novinari), i novinari profesionalci, ali i javnost smatraju da je stanje u bosanskohercegovačkom novinarstvu loše ili prosječno, te da na to utječu kako vanjski tako i unutarnji faktori.

Ključne riječi: novinarstvo, novinari, studenti, javnost, percepcija, stavovi

Summary

Given the fact that the journalism as a profession is constantly publicly observed and that it affects all parts of society, it is necessary to question how it is perceived in society. Although the circumstances of the journalistic profession are changing, it

¹ Asistentica na Odsjeku za komunikologiju Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu .

Assistant at the Department of Communication, Faculty of Political Sciences, University of Sarajevo.

still exists as a socially necessary profession that is important to all citizens, because it finds processes and communicates information relevant to the life of every individual in society. This paper examines the attitudes of students of journalism, journalists and the public about journalism and the role of journalists in society. This approach was chosen in order to get a more complete insight of the position of journalists in the Bosnian and Herzegovinian society and what is the perception of different subjects about the journalistic profession. Given the fact that journalism has a very important role in society as a gate-keeper or fourth pillar of government, it is necessary to maintain its credibility and to make the public aware of the importance of the professional work of journalists for society. The results of this research have shown that both students (future journalists), professional journalists, as well as the public, think that the situation in Bosnian and Herzegovinian journalism is bad or average, and that this is influenced by both external and internal factors.

Key words: journalism, journalists, students, public, perception, attitudes

Uvod

Novinarstvo je u proteklih nekoliko decenija doživjelo velike strukturne promjene. Jednim dijelom te promjene su uzrokovane promjenama na tržištu, odnosno sve većim korporativnim utjecajem, ali i procesima unutar medija – trivijalizacijom i općim padom profesionalizma u medijima (Turčilo 2017). Dakako da promjene u novinarstvu izaziva i razvoj tehnologija te sve aktivnija uloga recipijentata medijskih sadržaja. Moglo bi se reći da je novinarstvo profesija koja stalno evoluirala, jer se tehnologije razvijaju velikom brzinom i svaka tehnološka inovacija može utjecati na neki dio ili suštinu novinarske profesije. Osim tehnologija, promjene u novinarstvu izazivaju i ekonomska, politička, sociološka i kulturološka kretanja. Sve je vidljivija sprega politike, medija i biznisa (Turčilo 2017), što dovodi u pitanje objektivnost i nepristrasnost novinarskog izvještavanja. Novinarstvo je, dakle, samo jedan od podsistema u društvu, te je u stalnoj interakciji sa drugim podsistemima – ekonomskim, političkim, administrativnim, socijalnim, kulturnim.

Novinarstvo je u osnovi usmjereno na saopštavanje nečeg novog, dotad nepoznatog, ali ključno – istinitog, provjerenog i provjerljivog. Novinari se u svom radu trebaju voditi istinom kao prioritetom, te javnim interesom kao glavnim motivom. Informacije koje novinari prenose javnosti moraju biti zasnovane na činjenicama, jer javnost na osnovu tih informacija kreira mišljenja i stavove o sebi i društvu, te donosi odluke. Dakako, osim pukog

prenošenja informacija, zadatak novinara je da činjenicama pristupe analitički. U novinarstvu se, bez rezerve, mora insistirati na poštivanju profesionalnih standarda.

Pred novinarima su danas veliki profesionalni izazovi – novinarska praksa se izmijenila, radni uslovi novinara također. Od njih se očekuju dodatna znanja i vještine – sadržaje trebaju urediti za više platformi, za isto ili manje novaca i vremena (Hrnjić-Kuduzović 2014). Također, sve su češći politički i ekonomski pritisci na novinare, kao i verbalni i fizički napadi na novinarske ekipe u toku obavljanja svakodnevnih zadataka. U medijima u Bosni i Hercegovini se u proteklim godinama uočava pad etičkih standarda, kao posljedica sve veće komercijalizacije i trivijalizacije (Turčilo i Buljubašić 2017). Također, mogućnost da građani budu kreatori informacija u online medijima i putem društvenih mreža dodatni je teret za sve one koji se bave i/ili rade u medijima.

Metodološki okvir istraživanja

Svi ranije navedeni faktori utječu na percepciju javnosti o novinarstvu i novinarima, odnosno percepciju o njihovoj ulozi u društvu. Osim javnosti, bitna je i percepcija budućih novinara – studenata novinarstva – o tome šta ih čeka u profesionalnom radu i da li su za njega spremni. Ovaj rad predstaviti će analizu stavova studenata, novinara i javnosti o novinarstvu i ulozi novinara u društvu. Temeljni cilj rada je, na osnovu izjava i stavova studenata, novinara i javnosti, dobiti kompletniju sliku o stanju i položaju novinara i novinarstva u bosanskohercegovačkom društvu.

U radu je korišten mješoviti istraživački pristup, odnosno korištene su kvalitativne i kvantitativne metode i tehnike istraživanja. Stavovi studenata i novinara istraženi su metodom ispitivanja (Miljević 2007), pomoću tehnike fokus grupe. U jednoj fokus grupi učestvovalo je 12 studenata Odsjeka za komunikologiju Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu (8 studenata bachelor studija i 4 studenta master studija), a u drugoj 8 novinara različitih medija (2 novinarke sa 2 javna servisa, 3 novinara sa 2 komercijalne TV-stanice, 2 novinarke sa 2 komercijalne radiostanice i jedan novinar veb-portala). Stavovi studenata i novinara dobiveni kroz fokus grupe analizirani su kvalitativnom metodom tematske analize.

Stavovi javnosti istraženi su također metodom ispitivanja, ali pomoću tehnike online anketnog upitnika sa kombinovanim pitanjima otvorenog i zatvorenog tipa. Mješoviti istraživački pristup odabran je zbog toga što, „dok

kvantitativnom metodom anketiranja velikog broja ispitanika dobivamo frekvencije ponuđenih odgovora za koje su se ispitanici opredijelili, u slučaju fokus grupa uz tu osnovnu informaciju pokušavamo razotkriti zašto ljudi imaju pozitivan ili negativan stav prema nekoj temi” (Skoko i Benković 2009). Prednost mješovitog istraživačkog pristupa (Este, Sitter i Maclaurin 2009, prema Sekol i Maurović 2017) jeste mogućnost obuhvatnijeg odgovaranja na istraživačka pitanja i dolaska do kompletnijih i bogatijih saznanja.

Ispitanicima je u ovom istraživanju postavljeno nekoliko ključnih problemskih pitanja, od kojih su najvažnija: *Šta je za vas novinarstvo? Kakva je uloga novinara u društvu? Kakvo je novinarstvo u Bosni i Hercegovini?*

Predmet istraživanja su, dakle, stavovi studenata (budućih novinara) o tome kako iz trenutne pozicije percipiraju profesiju kojom će se baviti, potom stavovi novinara o tome kako percipiraju sebe i profesiju, te stavovi javnosti u čijem interesu novinari rade svoj posao.

U istraživanju se krenulo od hipoteze: *Javnost nije dovoljno upoznata sa ulogom novinara u društvu i važnošću profesionalnog rada novinara. Sa druge strane, novinari vape za boljim položajem odnosno većim respektom prema njihovom radu i profesiji.*

Šta je novinarstvo?

Osnovnu odnosno klasičnu definiciju novinarstva pronalazimo u radovima Muhameda Nuhića, koji kaže: „Novinarstvo je profesija koja se bavi otkrivanjem, pronalaženjem, prikupljanjem, obradom – oblikovanjem činjenica značajnih za građane, odnosno za društvo i državu u kojoj žive, ukratko, za svijet u kome žive“ (Nuhić 1996: 91). Novinarstvo se temelji na vijesti, odnosno novosti, novumu. Novinari javnosti saopštavaju *nešto što ranije nisu znali ili što inače ne mogu znati bez njihovog posredovanja* (Kurtić 2009: 21). Novinari imaju odgovornost prema javnosti i izvorima informacija, a osnovni cilj im treba biti traganje za istinom i promoviranje razumijevanja i tolerancije (Baraković i Mahmutović 2013).

Novinarstvo kao profesija je društveno nužna, smatra Šljivo-Grbo (2016). „Novinarsku profesiju čini organizirana grupa ljudi (djelatnika) čija je djelatnost društveno nužna, ali i specifična u smislu značaja njenog mjesta u društvenim odnosima i oblikovanju tih odnosa“ (Šljivo-Grbo 2016: 54). Stamenković i Milenović (2014) smatraju da je novinarstvo u društvu važno, i to ne samo jer proizvodi informacije nego i zbog toga kakve informacije

proizvodi, u kakvim uslovima, u kakvom institucionalnom i društvenom okruženju. Malović, Ricchiardi i Vilović (1998) navode da je novinarstvo poziv koji je neprekidno pred očima javnosti (Malović, Ricchiardi i Vilović 1998).

Milojević, Krstić i Ugrinić (2016) ističu da se novinarstvo može posmatrati kao socijalni sistem, profesija i kultura. Kao socijalni sistem ili podsistem društva novinarstvo omogućava „društvenu samorefleksiju, snabdijevajući građane relevantnim činjenicama i aktuelnim informacijama.“ U tom smislu, novinarstvo je samo jedan od mnogobrojnih podсистema cjelokupnog društvenog sistema koji ima istaknutu ulogu u njegovom funkcioniranju.

S obzirom na činjenicu da novinarstvo ima specifičnu društvenu ulogu i odgovornost, kako navodi Vukojević (2017), mjera kvaliteta medijskih sadržaja u bilo kojem dobu (pa i digitalnom) mora ostati spremnost novinara da rade u javnom interesu (Vukojević 2017 prema Turčilo 2017: 143).

Iako je profesionalno novinarstvo u savremenom dobu suočeno sa ekspanzijom građanskog novinarstva, Turčilo (2017) navodi da „savremeni problemi i izazovi sa kojima se suočava profesionalno novinarstvo uzrokuju sve češće okretanje publike ka online medijima i građanskom novinarstvu, ali to može (i mora) biti samo poticaj u osnaživanju profesionalnih standarda i prevazilaženja krize novinarstva, a ne argument za njegovo odbacivanje kao ‘zastarjelog koncepta’” (Turčilo 2017: 56).

Rul-Mol i Zagorac-Keršer (2014) saželi su najvažnije funkcije novinarstva: informacija, artikulacija, agenda setting, kritika i kontrola, zabava, obrazovanje, socijalizacija, integracija. Iz popisa ovih funkcija jasno je koliko je za društvo važan profesionalni rad novinara. Sa druge strane, brojni autori (Peruško 2019, Bogdanić 2013, Hjarvard 2008, Krotz 2008) slažu se da danas živimo u medijatiziranom svijetu, u kojem mediji nisu samo posrednici u komuniciranju već utječu na društvo i kulturu uopšte. Mediji su postali subjekti (Fejzić-Čengić 2018), a društvo (ljudi) su postali podređeni/zavisni od medija (Hjarvard 2008).

Percepcija studenata novinarstva o profesiji

Studente Odsjeka za komunikologiju Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu koji su učestvovali u fokus grupi najprije smo pitali šta smatraju kvalitetnim novinarstvom te šta treba biti uloga novinara u društvu. Svi učesnici fokus grupe (12) su kazali da im je sinonim za kvalitetno novinarstvo – objektivno novinarstvo. Kao karakteristike kvalitetnog

novinarstva ističu i: provjerene informacije, fer, objektivno, izbalansirano izvještavanje, tačno, istinito, nepristrasno izvještavanje, izvještavanje koje nije huškačko, izvještavanje koje je na strani građana, nije senzacionalističko itd. Student treće godine bachelor studija N. P. kaže: „Kvalitetno novinarstvo je ono koje oplemenjuje duh čovjeka, uzdiže vrijednosti kritičkog osvrta, valorizacije činjenica i fakata, podataka. Uz to, važan je i kredibilitet osobe za mikrofonom, tastaturom, kamerom.“

Ispitanici studenti novinarstva smatraju da se uloga novinara u društvu ogleda u zaštiti interesa javnosti, te da bi novinari trebali promovisati interes javnosti, ljudske vrijednosti, humano pristupati osjetljivim temama ugroženih zajednica, informisati o svim segmentima života od lokalnog do globalnog aspekta, educirati javnost, predstavljati savjest društva, pokretati teme od društvenog značaja, imati ulogu emancipatora u društvu, biti korektiv društva. Slični rezultati dobijeni su i u nekim prethodnim istraživanjima u zemljama regiona. Ines Jokoš i Igor Kanižaj iz susjedne Hrvatske su 2012. godine proveli slično istraživanje na uzorku od 623 studenta dvaju fakulteta u Zagrebu na kojima se izučava komunikologija/novinarstvo. 90% studenata komunikologije/novinarstva koji su učestvovali u tom istraživanju je kazalo kako bi novinari trebali kritikovati nepravilnosti i izvještavati građane o njihovim pravima. Ovakvi odgovori studenata u oba istraživanja korespondiraju sa znanjima koja usvajaju na studijima komunikologije/novinarstva o temeljnim principima novinarske profesije.

Sa druge strane, svi ispitani studenti (12) komunikologije/novinarstva Fakulteta političkih nauka UNSA koji su učestvovali u našem istraživanju smatraju da se novinarstvo u Bosni i Hercegovini suočava sa problemima. Samo 2 studenta smatraju da je novinarstvo u BiH kvalitetno, dok ostali uglavnom kažu da je loše, ispodprosječno ili prosječno. Ovakav podatak je zabrinjavajući, odnosno ukazuje na to da studenti koji se tek obučavaju da postanu profesionalci primjećuju manjkavosti i probleme u profesiji. Budući novinari kažu da su svjesni da na kvalitet novinarstva utječu unutarnji i vanjski faktori. Neki studenti primjećuju da određeni broj novinara ne radi u skladu sa standardima profesije, dok neki kažu da primjećuju i velike utjecaje političkih ili ekonomskih moćnika na rad novinara. Jedna studentica je kazala da joj se čini da mediji u BiH ne primjećuju pozitivne stvari u društvu, a da prostora za pozitivne promjene ima. Budući novinari su identificirali i nedostatak objektivnosti u novinarskom izvještavanju, prisustvo autocenzure i senzacionalističkog izvještavanja. Izdvojiti ćemo najinteresantnije odgovore:

Studentica N. A. (I god. MA studija): „U biti, koliko svi vanjski faktori – ekonomski, politički, društveni – utječu/ugrožavaju profesiju, toliko su i sami novinari u velikoj mjeri odgovorni za trenutnu situaciju. Veliki je broj onih koji posao novinara ne obavljaju u skladu sa načelima profesije, te time ugrožavaju njen ugled.“

Studentica A. A. (I god. BA studija): „Ponekad imam osjećaj kao da svaka vijest mora biti odobrena od vlasti pa tek onda da se emituje.“

Slične stavove imali su i studenti u ranije spomenutom istraživanju provedenom u Hrvatskoj (Jokoš i Kanižaj 2012), gdje je njih 75% kazalo da smatra da su novinari puno ili izrazito puno skloni senzacionalizmu, manipulaciji, te da ne provjeravaju informacije koje objavljuju. Ono što su studenti učesnici fokus grupe u našem istraživanju izdvojili kao karakteristike koje ugrožavaju profesiju uglavnom su identificirali i kao najveće izazove sa kojima se novinari suočavaju u profesionalnom radu. Osim tih, naveli su i brzinu kao izazov, te činjenicu da sve veći broj građana želi i postaju oni koji prenose informacije javnosti. Tehnološki razvoj koji je omogućio veću interaktivnost i pojavu sve većeg broja komunikatora u javnom prostoru jeste pred profesionalno novinarstvo postavio izazov razgraničavanja između „novinara u pidžamama“ (Keen 2010) i novinara profesionalaca. Iako je izazov, građansko novinarstvo bi trebalo biti shvaćeno kao dopuna ili dodatna vrijednost u komunikaciji među ljudima (i u širenju znanja), a nikako kao prijetnja profesionalnom novinarstvu, jer novinar profesionalac ipak događajima pristupa analitičnije, uz svijest o novinarskoj etici i pravilima profesije.

Percepcija novinara o profesiji

Novinari profesionalci koji su učestvovali u fokus grupi u ovom istraživanju također su odgovarali na pitanje šta je uloga novinara i novinarstva u društvu. Njihovi odgovori su slični onima koje su dali studenti, a to je da je uloga novinara da budu korektiv društva, da su novinari kreatori javnog mišljenja i stavova, da oni trebaju pružiti istinite i provjerene informacije, da trebaju biti medijatori između vlasti i javnosti, da moraju tragati za istinom i otkrivati sve ono što neko želi da sakrije. U ovim odgovorima novinara indikativna je veoma česta upotreba riječi „trebaju“ ili „moraju“, što ukazuje na to da realno stanje u profesiji nije onakvo kakvo bi, prema teorijskim stajalištima i postulatima profesije, trebalo biti.

Zabrinjavajući je podatak da 6 od 8 novinara smatra da je novinarstvo u Bosni i Hercegovini loše ili na nezavidnom nivou. Dva ispitanika smatraju da je prosječno ili „ne tako loše“. Ispitanici su u opisima koristili sintagme: „na pogrešnom putu“, „u krizi“, „niska ocjena“, „srozano na niske grane“ i sl. Ovakva samopercepcija novinara o profesiji ukazuje na to da se novinarska profesija u Bosni i Hercegovini zaista suočava sa problemima.

Kao ključne razloge za loše stanje u novinarstvu novinari navode:

a) političke i ekonomske pritiske

Ranija istraživanja, poput Turčilo i Buljubašić 2017, također su pokazala da su politički i ekonomski pritisci na rad novinara i medija u BiH evidentni od kraja rata i da su sve kompleksniji. Ispitanici u ovom istraživanju navode da je „često veoma tanka linija između direktnih i indirektnih pritisaka na medijske kuće i njihove uposlenike/ce. Svi ovi oblici pritisaka dovode do cenzure, autocenzure, neprofesionalnog informisanja, straha novinarki i novinara za vlastitu egzistenciju, onemogućavanje kvalitetnog rada i, definitivno, do iščezavanja istraživačkog novinarstva sa ovih prostora“ (Turčilo i Buljubašić 2017). U istom istraživanju navodi se da, osim političkih i ekonomskih utjecaja, na pad etičkih standarda u medijima utječu i nepotpuna i neprecizna zakonska regulativa, sprega vlasnika/ca i lojalnih urednika/ca itd.

b) napade na novinare i loš socioekonomski položaj novinara u društvu

Napadi na novinare su također veoma aktuelna tema u bh. javnosti posljednjih godina, te se medijski uposlenici ali i strukovna udruženja i predstavnici akademske zajednice sve glasnije zalažu za to da se napadi na novinare tretiraju kao napadi na službena lica. Prema podacima iz Specijalnog izvještaja o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u BiH² (Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, 2017), od 2013. do 2017. godine napadnuto je 217 medijskih kuća, dok je Linija za pomoć novinarima Udruženja BH novinari u posljednje dvije godine (2017–2019) registrovala 118 slučajeva ugrožavanja sigurnosti, života i prava novinara u BiH. Osim verbalnih i fizičkih napada, novinari u BiH često se žale i na loš socioekonomski položaj, odnosno na činjenicu da njihov rad nije cijenjen, da su potplaćeni i pravno nezaštićeni (Turčilo i Buljubašić 2017).

² Dostupno na:

https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2017082415202346bos.pdf;
pristup: 20. 9. 2019.

c) neznanje i nepoštivanje profesionalnih standarda

Činjenica da su novinari identificirali nepoštivanje profesionalnih standarda kao jedan od uzroka lošeg stanja profesije potvrđuje da su za stanje profesije odgovorni kako vanjski tako i unutarnji faktori. U ovom dijelu razgovora ispitanici su diskutovali i o tome da sve veći broj osoba koje se nisu školovale na fakultetima za novinarstvo/komunikologiju žele i rade kao novinari. Tu ispitanici također vide izvor problema, jer smatraju da je obrazovanje izuzetno važan temelj za profesionalni rad.

Svi ispitanici novinari u našem istraživanju slažu se da se profesiji treba vratiti vjerodostojnost, ali da ne postoji čaroban recept za takvo što. Na pitanje šta bi prioritetno promijenili u profesiji da mogu, odgovaraju:

- a) uveli bi strožije kazne za sve koji pokušavaju na bilo koji način utjecati na medije
- b) insistirali bi da se novinarstvom bave isključivo ljudi koji su se školovali za to
- c) uveli bi obaveznu edukaciju medijske pismenosti za sve građane
- d) zabranili bi rad svim medijima koji nemaju jasno istaknut impresum i podatke o vlasništvu
- e) tražili bi da svi mediji jednom godišnje objave spisak prihoda
- f) ojačali bi (finansijski i kadrovski) media-watchdog platforme

Ovi odgovori mogu služiti kao preporuke svima koji se bave medijima i/ili novinarstvom, odnosno koji mogu donijeti odluke koje će unaprijediti stanje novinarske profesije.

Percepcija javnosti o novinarima i novinarstvu

Stavovi javnosti o novinarima i novinarstvu ispitivani su putem anketnog upitnika, koji je distribuiran online (putem e-maila i društvenih mreža). Ovakav pristup je odabran zbog objektivnosti i lakoće prikupljanja podataka od većeg broja ljudi. Na anketni upitnik odgovorilo je 77 ispitanika (u dobi od 17 do 60 godina), iako je upitnik distribuiran na peterostruko veći broj adresa. Ovakav odziv ispitanika može biti indikator slabe zainteresovanosti za temu, odnosno za stanje novinarske profesije i položaj novinara u društvu. To je potvrdio i veliki procenat ispitanika (42%) koji su kazali da im „uloga novinara u društvu nije bitna“.

Pitanja koja su bila značajna za javnost su pitanja o njihovim prvim asocijacijama na riječi novinar/ka i novinarstvo, potom pitanja o tome ko su i

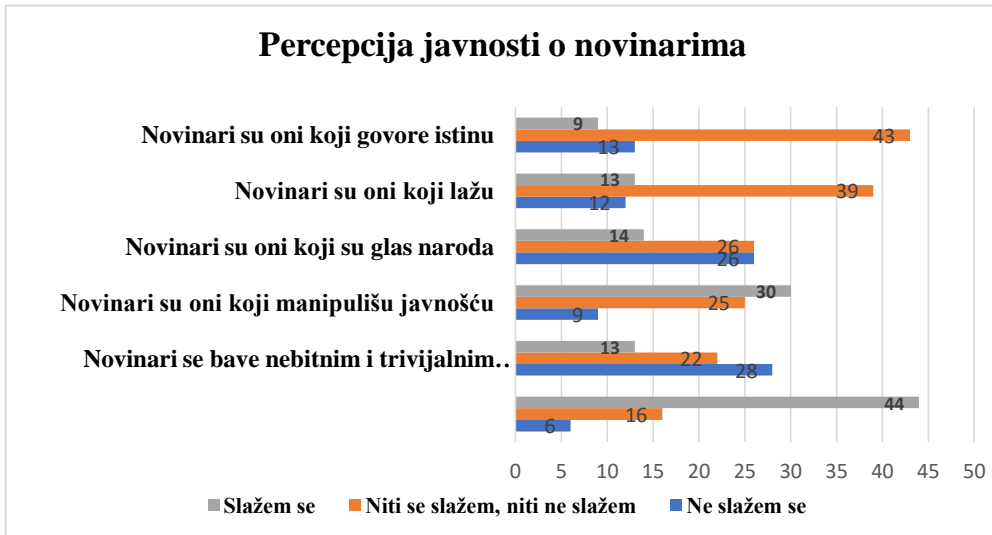
šta rade novinari, kakva je njihova uloga u društvu i koliko su cijenjeni ili ugroženi pri obavljanju svog posla.

Na pitanje: „Koja je Vaša prva asocijacija na riječ NOVINAR/KA?“, odgovorilo je 76 ispitanika, te se njihovi odgovori mogu sortirati u dvije kategorije: a) pozitivne asocijacije i b) negativne asocijacije.

- a) Pozitivne asocijacije na riječ NOVINAR/KA koje su ispitanici navodili su: informacija, vijesti, dnevnik, istina, objektivnost, istraživanje, žrtve sistema i države, fakultet, odgovornost, hrabrost, pošten, osoba koja nas izvještava, istraživačko novinarstvo, intervju, kreativan, osoba koja piše o raznim dešavanjima i sudbinama ljudi.
- b) Negativne asocijacije na riječ NOVINAR/KA koje su ispitanici navodili su: lažov, senzacija, debil, izvještavanje sa livade, mala plata, nepismenost, šarlatanstvo, dno dna, lešinar bez ljudskosti, skandal, gomila besmislenih riječi, osoba koja je zadužena za pakovanje informacija, potrčko, poltron, lažljivac, marioneta politike, žuta štampa.

Iz navedenih odgovora može se zaključiti da je približno jednak broj ispitanika koji imaju pozitivne odnosno negativne asocijacije na riječ NOVINAR/KA. Zabrinjavajući je, međutim, dijapazon riječi koje su ispitanici navodili kao negativne asocijacije. Neke od tih riječi bi se mogle okarakterisati i kao govor mržnje, što pokazuje da imidž novinarske profesije u javnosti nije na zavidnom nivou.

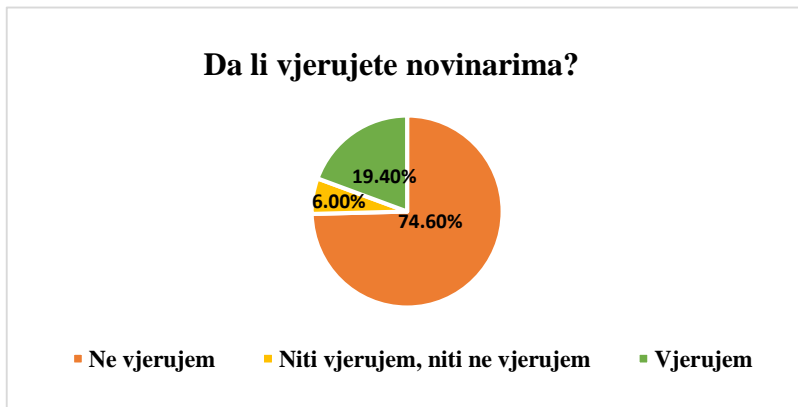
U narednom pitanju ispitanicima je ponuđeno 6 tvrdnji o tome ko su, odnosno šta rade novinari. Tri tvrdnje su bile pozitivne, tri negativne, a ispitanici su odgovarali u kojoj mjeri se slažu sa njima.

Grafikon 1: Percepcija javnosti o novinarima

Ovi odgovori pokazuju da su građani uglavnom svjesni da im novinari prenose važne informacije, ali je mali procenat onih koji misle (14%) da su novinari njihov glas (glas naroda). To nadalje znači da javnost ne percipira novinare kao one koji promovišu i štite prava svih građana, odnosno rade u njihovom interesu. Zabrinjavajući je podatak da polovina ispitanika (30% onih koji se slažu i 25% onih koji se niti slažu niti ne slažu) smatra ili sumnja da novinari manipulišu javnošću. Također je indikativan podatak da većina ispitanika ima neutralno stajalište (niti se slažu, niti ne slažu) o tome da li novinari govore istinu ili lažu.

Na pitanje: „Da li vjerujete novinarima?“, čak 74,6% ispitanika je odgovorilo da im ne vjeruje, dok je samo 6% onih koji vjeruju novinarima. Više od pola ispitanika (53%) je odgovorilo da smatra da je uloga novinara u društvu da „smišljaju kako da nam slažu“. Ovako veliko nepovjerenje javnosti sigurno bi trebalo biti alarm i medijima/novinarima, ali i svima onima koji donose odluke koje se tiču rada medija i novinara, da je nužno učiniti korake koji će doprinijeti poboljšanju stanja i imidža novinarske profesije.

Grafikon 2: Da li javnost vjeruje novinarima?

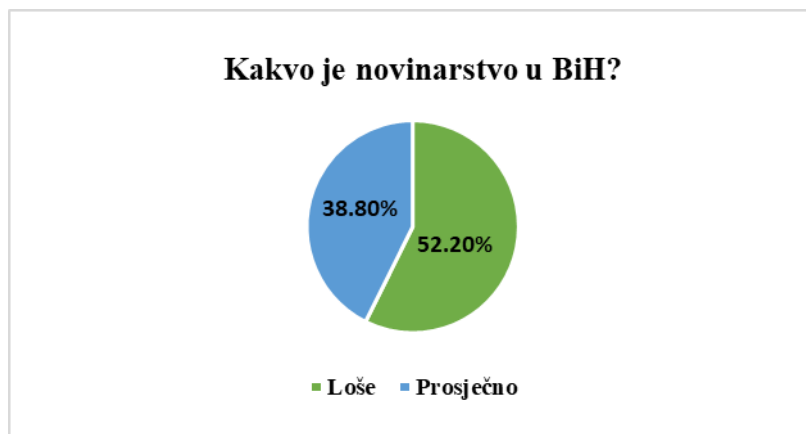
Fondacija Friedrich Ebert od 2009. godine jednom godišnje na uzorku od 500 ispitanika propituje povjerenje građana u medije u BiH, a u ključnim nalazima istraživanja u periodu 2009–2017. godine³ navodi da oko polovine ispitanih vjeruje medijima u BiH. U posljednjem izvještaju „Medijske slobode 2019.” navodi da povjerenje građana u medije u oba entiteta u BiH značajno opada.⁴ U posljednjem izvještaju Reutersovog Instituta za novinarstvo Digital News Report 2019, koje je provedeno u 38 zemalja svijeta, pokazalo se da prosječan nivo povjerenja građana u medije opada (42%), a oko polovine ispitanih (ukupno u istraživanju učestvuje 75.000 ispitanika) smatra da vjeruju medijima koje oni koriste/prate.

Većina ispitanika u našem istraživanju novinarstvo u BiH ocjenjuje prosječnim (38,8%) ili lošim (52,2%). Niti jedan ispitanik nije odgovorio da je novinarstvo u BiH dobro, dok ih je nekoliko dopisalo da smatra da je novinarstvo u BiH „privatizirano” ili da je „dno dna”. Nekolicina ispitanika je navela da je novinarstvo u BiH loše jer „sarađuje sa politikom”, a čak 57% ispitanika smatra da je uloga novinara u društvu „da pričaju o političarima”. Ispitanici u ranije spomenutim istraživanjima FES-a su u proteklim godinama također identificirali političku i finansijsku zavisnost medija kao dvije osnovne prepreke slobodnom radu medija u BiH. Građani dakle uočavaju utjecaj politike i ekonomije na medije, ali se iz njihovih odgovora može protumačiti da veću odgovornost ili krivicu za takvo stanje prebacuju na novinare/medije. To potvrđuju i odgovori na pitanje: „Da li su novinari

³ Dostupno na: <https://bhnovinari.ba/fes/dokumenti/Skoko-Lucka-Povjerenje-u-medije.pdf>, pristup: 15. 9. 2019.

⁴ Dostupno na: <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2019/05/Medijske-slobode-u-BiH-2019-FES-i-BHN-.pdf>, pristup: 15. 9. 2019.

ugroženi pri obavljanju svoga posla?”, u kojima su ispitanici navodili da su novinari „ugroženi koliko i svi drugi” ili da je „riječ ugroženi prejaka riječ”, te da su „novinari ti koji ugrožavaju zdrav razum građana”.

Grafikon 3: Percepcija javnosti – kakvo je novinarstvo u BiH?

Jedno od pitanja za javnost je bilo i to šta misle ko se uopće treba baviti novinarstvom. 53% ispitanika smatra da se novinarstvom trebaju baviti samo osobe koje su se školovala za to, dok 39,4% kaže da se novinarstvom mogu baviti i osobe koje se nisu školovala na fakultetima novinarstva ili komunikologije. Ovako veliki procenat ispitanika koji smatraju da se novinarstvom može baviti i osoba koja se nije školovala za to ukazuje da javnost nije dovoljno svjesna važnosti profesionalnog rada novinara u društvu, odnosno da novinarsku profesiju percipiraju kao profesiju kojom se može baviti „bilo ko”.

Zaključna razmatranja

Iako sveprisutni u savremenom dobu, novinari i mediji često nisu percipirani onako kako bi trebali (i željeli) biti, ili kako medijske teorije kazuju. Istraživanje provedeno za potrebe ovog rada pokazalo je da studenti komunikologije/novinarstva i novinari profesionalci identificiraju slične izazove i probleme sa kojima se suočava novinarska profesija, dok javnost još nedovoljno poznaje značaj profesionalnog rada novinara. Polovina ispitanih građana ima negativan stav prema novinarima, nazivajući ih čak imenima koji se mogu okarakterisati kao govor mržnje. Iako su sve tri skupine: studenti, novinari i građani, identificirale slične faktore koji utječu na stanje novinarske profesije, njihovi stavovi se razlikuju u odnosu na to

koga smatraju više odgovornim za takvo stanje. Ovo istraživanje može poslužiti kao svojevrsna potvrda ranijih istraživanja, ali i kao signal da je vraćanje i očuvanje kredibiliteta profesije nužno koliko i medijsko opismenjavanje javnosti.

Literatura

1. Baraković, V., Mahmutović, M. (2013). *Osnovi radijskog novinarstva*. Tuzla: Off-set
2. Bogdanić, Aleksandar (2013). „Nova medijska paradigma: od medijacije do medijalizacije“, Nova uloga medija u (post)modernom društvu, Banja Luka, Politeia, br. 5
3. Boračić-Mršo, S. (2019). *Novinari kao službena lica?*. Radio Slobodna Evropa. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/novinari-bih-sluzbena-lica-zakon-inicijativa/29901188.html>, pristup: 20. 9. 2019.
4. Digital News Report (2019). Reuters Institute for Study of journalism. Dostupno na: <http://www.digitalnewsreport.org/>, pristup: 20. 9. 2019.
5. Fejzić-Čengić, F. (2018). *Kao ribe u vodi: ka filozofiji medija ili kako opstati sa medijima*. Sarajevo: Dobra knjiga
6. Hjarvard, S. (2008). *The Mediatization of Society*. *Nordicon Review 29*: Mediatization Research
7. Hrnjić-Kuduzović, Z. (2014). *Komercijalizacija i konvergencija medija*. Tuzla: Bosanska riječ
8. J. Z. Kerschner, A., Russ-Mohl, S. (2005). *Novinarstvo*. Beograd: CLIO
9. Jokoš, I., Kanižaj, I. (2012). *Percepcija novinarske profesije studenata novinarstva i komunikologije na Sveučilištu u Zagrebu*. *Medijske studije*, 3, (5), 102–117
10. Kurtić, N. (2009). *Osnovi pisanja za medije*. Sarajevo – Tuzla: Media plan institut – Colosseum
11. Malović, S., Ricchiardi, S., Vilović, G. (1998). *Etika novinarstva*. Zagreb: Izvori
12. *Medijske slobode BiH 2019, Uporedni izvještaj 2014–2019*. (2019), Sarajevo: FES. Dostupno na: <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2019/05/Medijske-slobode-u-BiH-2019-FES-i-BHN-.pdf>, pristup: 20. 9. 2019.
13. Milojević, A., Krstić, A., Ugrinić, A. (2016) The Future of Journalism as a System, Profession and Culture: The Perception of Journalism Students. *Medijska istraživanja* 22 (2): 83–105
14. Nuhić, M. (2000). *Od pećinskog crteža do interneta*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka
15. Peruško, Z. (2019). *Medijalizacija i društvena promjena: prilog istraživanju medijalizacije politike*. *Politička misao*, god. 56, br. 1, 2019, str. 163–187
16. Sekol, I., Maurović, I. (2017). *Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija?* *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (1), 7–32

17. Skoko, B., Benković, V. (2009). *Znanstvena metoda fokus grupa – mogućnosti i načini primjene*. *Politička misao*, god. 46, br. 3, 219–236
18. Skoko, B., Lučka, D. (2017). *Povjerenje u medije i medijske slobode*. Sarajevo: FES
19. Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u BiH (2017), Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH. Dostupno na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2017082415202346bos.pdf, pristup: 21. 9. 2019.
20. Stamenković, S., Milenović, V. (2014). *Novinarstvo između služenja javnosti i povlađivanja ukusu publike*. In *Medias Res – časopis filozofije medija*, Vol 3, br. 5, 630–648
21. Šljivo-Grbo, A. (2016). *Etika javne riječi*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka
22. Turčilo, L. (2017). *(P)ogledi o medijima i društvu: članci, eseji, istraživanja*. Sarajevo: Vlastita naklada
23. Turčilo, L., Buljubašić, B. (2017). *Mediji i shrinking space u BiH*. Sarajevo: Heinrich Böll Stiftung